

Біржова торгівля як механізм реалізації необробленої деревини в Україні

Д.А. Гойчук, здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

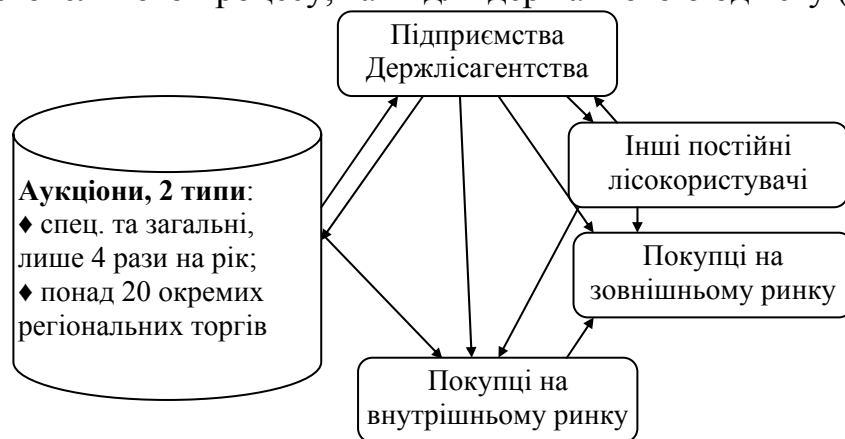
Надано рекомендації щодо вдосконалення існуючого механізму реалізації необробленої деревини в Україні шляхом поступового переходу від локальних кварталних аукціонів до міжрегіональних постійно діючих біржових торгів. Основними перевагами біржі є єдиний інформаційний простір та підвищення цінової конкуренції, прозорий механізм зміни початкової ціни деревини, можливість укладання угод на відкладених умовах поставки, а також підвищення надійності зовнішньоторговельних операцій.

Постановка проблеми. Запровадження системи обов'язкових аукціонів необробленої деревини для підприємств Державного агентства лісових ресурсів України стало важливим і, без сумніву, позитивним етапом формування національного ринку деревини на конкурентних засадах. Конкурсні торги сприяли становленню вільного ціноутворення згідно з об'єктивними законами попиту та пропозиції, а не за нормативно затвердженими цінами на основі собівартості. Однак актуальною залишається проблема вдосконалення існуючого механізму реалізації на принципах прозорості, доступності, ефективності та сталого розвитку з використанням вітчизняного та зарубіжного досвіду. Одним із найбільш перспективних напрямів такого вдосконалення є введення системи єдиних постійно діючих біржових торгів, тому дослідження доцільності та переваг цього процесу є надзвичайно важливим і актуальним.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності та розробка рекомендацій щодо вдосконалення існуючого механізму реалізації необробленої деревини шляхом поступового переходу від регіональних кварталних аукціонів до міжрегіональної системи консолідованих біржових торгів на постійній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі теоретико-методологічні аспекти вдосконалення економічного механізму реалізації деревини на засадах ринкової конкуренції та вільного ціноутворення висвітлено в роботах таких відомих вітчизняних науковців, як Я. Коваль, І. Синякевич, О. Фурдичко та І. Юхновський [3, 5–7]. У публікаціях інших учених досліджено ефективність існуючої системи аукціонів з продажу деревини та запропоновано принципову схему функціонування механізму реалізації необробленої деревини на засадах сталого розвитку [4], обґрунтовано доцільність упровадження в практику ринкових методів господарювання у лісовому секторі України [2], проаналізовано результати проведення аукціонів з продажу лісоматеріалів та зроблено висновки щодо вдосконалення механізму застосування аукціонної торгівлі в умовах екологізації цінової політики [8].

Викладення основного матеріалу. Введення обов'язкових аукціонних торгів на необроблену деревину для підприємств Державного агентства лісових ресурсів у 2007 році стало першим кроком до вдосконалення механізму реалізації необробленої деревини в Україні. Відкриті аукціони дозволяють установлювати ціни на основі попиту і пропозиції та збільшувати прибутки лісової галузі. Доступність та прозорість торгів дозволяють покупцям більш повно використовувати інформацію з приводу обсягів пропозиції на ринку, її товарної структури, конкурентного середовища тощо. Тому введення аукціонної торгівлі на необроблену деревину є позитивним явищем як для учасників торговельного процесу, так і для державного бюджету (рис. 1).

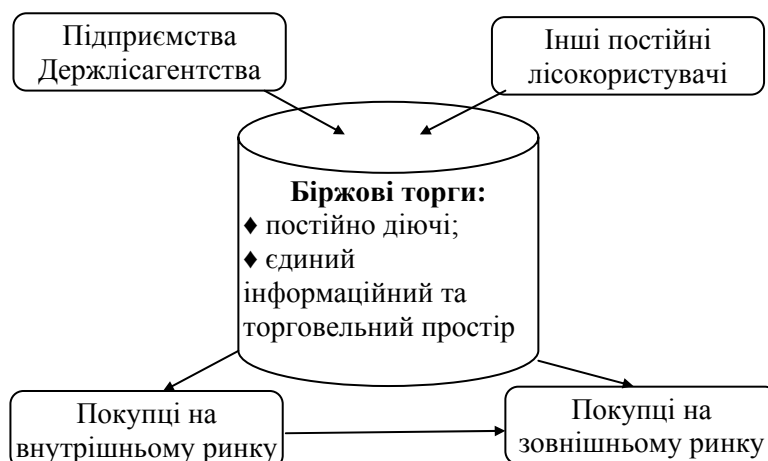

Рис. 1. Схема товароруку деревини за існуючої системи кварталних аукціонів

Проте існуюча система реалізації на аукціонах необробленої деревини в Україні є недосконалою. До основних недоліків аукціонів можна віднести невеликі обсяги реалізації порівняно з обсягами лісозаготівель, недостатню прозорість при формуванні стартової ціни, відсутність ефективної системи обміну інформацією для всіх учасників ринку, неефективність конкурентного середовища з-за обмеженості аукціонних торгів конкретними торговельними майданчиками, регіонами та часовими рамками. Крім того, оскільки механізм продажу деревини на аукціонах поширюється лише на частину постійних лісокористувачів у лісах державної власності, спостерігаються цінові диспропорції [4].

На нашу думку, існуюча система аукціонів необробленої деревини не є оптимальною для забезпечення ефективного продажу необробленої деревини. Квартальні аукціони мають стати проміжним етапом у період переходу від традиційної системи прямих договорів до універсального міжрегіонального біржового механізму торгівлі деревиною на постійній основі й на принципах прозорості, доступності, ефективності та сталого розвитку. Безперервні біржові торги необробленою деревиною мають ряд суттєвих переваг перед кварталними аукціонами. Серед них можливість проведення біржових сесій за наявності навіть одного покупця на конкретний різновид товару; біржове котирування та прозорий механізм зміни стартової ціни товару перед початком та в ході торгів, що суттєво сприятиме збільшенню платоспроможного попиту;

можливість підписання угод на відкладених умовах поставки, коли товар купується за ціною, встановленою в момент укладання угоди, але поставляється через певний час (зокрема опціони та ф'ючерси) – рис. 2.

Рис. 2. Схема товароруху деревини з використанням консолідованих біржових торгів на постійній основі

Біржові торги дозволяють учасникам ринку укласти договори купівлі–продажу на постійній, безперервній основі в будь-який час, до того ж немає необхідності у фізичній присутності на торгах як покупців, так і продавців. Відповідні повноваження сторонами делегуються акредитованим брокерам, які здійснюють операції купівлі–продажу у встановлених клієнтом діапазонах цін. Наявність такого діапазону додатково стимулює брокерів здійснювати біржові операції лише за максимально сприятливих для замовника цін.

Перехід до єдиної біржової системи торгів дозволить вирішити питання прозорого формування стартової та ринкової ціни на деревину, оскільки необроблена деревина залишається на біржових торгах до моменту її реалізації. У разі несприятливих умов існує можливість зниження його початкової вартості відповідно до кроку біржового аукціону. Встановлюються реальні ринкові ціни на товар, що формуються на основі попиту і пропозиції в ході біржових торгів залежно від ринкової кон'юнктури.

Існування централізованої постійно діючої біржі необробленої деревини надасть можливість учасникам ринку з різних регіонів України працювати в одному ринковому середовищі та конкурувати між собою. Завдяки значній концентрації попиту і пропозиції біржові котирування більш об'єктивно відображають стан ринку. Як результат – замість десятків розпорошених аукціонів з невеликою кількістю покупців та продавців і значним диспаритетом цін – єдиний ринковий та інформаційний простір, який дозволить отримати максимальний фінансовий зиск від реалізації деревини.

Під час біржових торгів прямі контакти та можливості змови між продавцями і покупцями практично виключаються. Торговельні операції відбуваються опосередковано, за допомогою брокерів, які зберігають у таємниці всю інформацію, що надійшла від клієнта. Детальна ж інформація про укладені угоди, рівень цін та загальну ситуацію на ринку деревини є доступною для всіх учасників ринку у вигляді, наприклад, котирувального бюлетеня біржі.

Крім використання торговельних майданчиків, перспективним також є розвиток електронної системи торгів, зокрема через Інтернет, на прикладі товарних бірж у багатьох країнах світу.

Створення єдиної системи біржових торгів дозволить об'єднати на одних торгах ресурс усіх підприємств, що зацікавлені в експорті необробленої деревини. Використовуючи систему біржових торгів, легше вийти на ринки інших країн, підприємці яких часто не ризикують безпосередньо встановлювати торговельні відносини з дрібними виробниками в Україні. Розвиток біржової торгівлі може вивести середні і дрібні підприємства галузі на нові зарубіжні ринки. Система відстеження якості продукції, що виставляється на торги, знижує ризики для іноземних партнерів в отриманні низькоякісної продукції. Адаптація забезпечення зовнішньоекономічної угоди вимагає ретельного пошуку продавця та перевірки його надійності, визначення та встановлення вигідної ціни, оцінки якості продукції, методу мобілізації ресурсів для фінансування операції, визначення способів поставки і платежу, встановлення способів страхування, урегулювання спорів. Ці та багато інших питань визначаються стандартизованим біржовим контрактом.

Укрупнення торговельних партій, зменшення ризиків та прозорість операцій привабить серйозних іноземних покупців та сприятиме укладанню довгострокових угод на взаємовигідних умовах. Розвиток системи біржової торгівлі також можна розглядати як один із методів диверсифікації зовнішньоторговельних зв'язків. Важливою умовою, яку пред'являють до необробленої деревини багато розвинених країн, є наявність сертифіката FSC чи його аналога. Біржа, організовуючи весь експортний продаж лісу на основі легітимних лісозаготівель, відсікає можливість доступу на зовнішній ринок кримінальної деревини, оскільки рамки біржового сертифіката встановлюють пункти ланцюга поставок [1].

Ще однією перевагою учасників біржових торгів є надійність здійснюваних угод. Для забезпечення виконання зобов'язань за біржовими договорами учасники біржової торгівлі при проведенні розрахунків по біржових операціях можуть використовувати рахунки біржі. Відповідність товару заявленій якості, його обсяги та основні характеристики спочатку перевіряються співробітниками біржі (за необхідності незалежними експертними організаціями) і тільки після цього товар виставляється на торги. Для оформлення біржових угод використовуються стандартизовані форми договорів купівлі–продажу, які враховують особливості біржової торгівлі та специфіку біржових товарів, тому створюються умови для полегшення, прискорення і здешевлення торговельних операцій і угод, а також для зниження їх транзакційних витрат.

Створення ефективної системи біржових торгів вимагає виконання ряду вимог: наявність належним чином обладнаних торгово-операційних залів, відповідні технічні засоби для незалежного висвітлення інформації, доступ до багатоканального телефонного зв'язку та електронних мереж. Необхідністю є програмне забезпечення для проведення операцій купівлі–продажу як в торгових залах, так і електронних мережах з метою відстеження усіх етапів

руху товару від продавця до кінцевого споживача. Важливим фактором також є кваліфікація фахівців, що мають достатній досвід роботи у сфері проведення аукціонів і торгів та спроможні надавати інформаційну підтримку з усіх питань біржової торгівлі.

Тому найбільш раціональним, на нашу думку, є створення постійно діючих біржових торгів необробленою деревиною на базі однієї з товарних бірж, що нині проводять квартальні аукціони. Вибір біржі має здійснюватися на відкритій конкурсній основі з урахуванням побажань усіх учасників ринку та зацікавлених сторін. При цьому зростає роль державного регулювання, оскільки після конкурсного відбору така біржа буде знаходитись у фактично монопольному становищі, що може призвести до необґрунтованого підвищення комісійних виплат.

Висновки

Основними завданнями біржових торгів необробленою деревиною в Україні мають стати вдосконалення механізму державного регулювання у сфері внутрішньої та зовнішньої торгівлі деревиною, розвиток організованого оптового ринку через забезпечення рівноправного доступу на ринок усіх суб'єктів господарювання, сприяння здоровій конкуренції і визначення діапазону цін, забезпечення прозорості торговельних операцій та створення економічних стимулів для учасників ринку. Існування єдиної системи біржових торгів дозволить створити найбільш сприятливі умови для укладання торговельних угод і надавати учасникам торгів гарантії щодо їхнього виконання, встановлювати єдині правила імпорту та експорту товарів, запобігати проникненню на ринок нелегальних товарів, виключити бартер і зайві посередницькі ланки, у тому числі в зовнішньоторговельних операціях.

Бібліографія

1. Грибова С.Н. Биржевая торговля как способ организации рынка лесопродукции в Забайкалье / С.Н. Грибова // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 4 (28). – С. 419–423.
2. Демидюк С.М. Шляхи підвищення ефективності функціонування лісового сектору України / С.М. Демидюк // Збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. – 2010. – № 7 (26). – С. 341–353.
3. Коваль Я.В. Напрями розвитку лісоресурсної сфери в умовах кризової ситуації / Я.В. Коваль // Наукові праці Лісівничої академії наук України. – 2009. – № 7. – С. 104–107.
4. Кравець П.В. Удосконалення механізму реалізації необробленої деревини в Україні / П.В. Кравець // Економіка природокористування і охорони довкілля / Рада з вивчення продуктивних сил НАН України. – К., 2010. – С. 220–225.
5. Лісове господарство України: проблеми та перспективи / за ред. І.Р. Юхновського; Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. – К., 2003. – 177 с.

6. *Синякевич І.М.* Економіка лісокористування: навч. посібник / *І.М. Синякевич.* – Львів : ІЗМН, 2000. – 402 с.

7. *Фурдичко О.І.* Лісова галузь України у контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти / *О.І. Фурдичко, В.В. Лавров.* – К. : Основа, 2009. – 424 с.

8. *Холявка В.З.* Застосування аукціонної торгівлі продукцією лісового господарства у світлі екологізації цінової політики України: теоретичні засади / *В.З. Холявка, С.Я. Дацько* // Економіка, планування та управління в галузях: науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.12. – С. 269–273.